

Kritik mot en överläkare för det sätt på vilket en psykiskt utvecklingsstörd pojke återförts till sjukhus enligt bestämmelserna i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT). Även fråga om omfattningen av polisens skyldighet att lämna handräckningsbiträde enligt 47 § LPT

Anmälan

L.L. riktade i en anmälan till JO kritik mot olika instanser beträffande vården av hans son A.L., född 1981, som har en psykisk utvecklingsstörning och flera neuro-psykiatriska diagnoser. L.L. kritiserade bl.a. överläkaren Håkan Jarbin vid barn- och ungdomspsykiatriska kliniken i Lund för att han begärt handräckning av polisen för att transportera A.L. från Länssjukhuset i Kalmar, där A.L. intagits för vård, till kliniken i Lund. Han anförde att handräckningsåtgärden bl.a. har inneburit att A.L. fick tillbringa en tid inlåst i häkte. – – –

L.L. tog i sin anmälan även upp frågor rörande den medicinska vården av A.L. och användningen av bältesläggning. Prövningen av dessa frågor överlämnade JO i ett beslut den 18 maj 1998, dnr 1792-1998 till Socialstyrelsen.

Vad L.L. anförde rörande polishandräckningen föranledde chefsJO Claes Eklundh, som har tillsyn över polisväsendet, att på eget initiativ inleda en utredning mot Polismyndigheten i Kalmar län angående handläggningen av barn- och ungdomspsykiatriska kliniken begäran om handräckning, dnr 1872-1998, beslut den 24 januari 2000.

Utredning

Anmälan remitterades till Direktionen för sjukvården i Landskrona–Lund–Orup för utredning och yttrande i fråga om dels anledningen till att handräckning begärdes av polisen för transporten av A.L. från Länssjukhuset i Kalmar till barn- och ungdomspsykiatriska kliniken i Lund, dels hur denna begäran har dokumenterats. Direktionen överlämnade som sitt remissvar ett av överläkaren Håkan Jarbin upprättat yttrande, vari anfördes följande.

1. Dokumentation av handräckningsbegäran 970906.

Beslut om handräkningsbegäran finns dokumenterat i vår journal datum 970905 i samband med familjesamtal, där A.L. och båda föräldrarna deltog.

2. Anledning till att biträde begärts av polismyndigheten.

A.L. vårdades enligt LPT p.g.a. allvarlig psykisk störning och fara för annan. Han hade vid ett flertal tillfällen orsakat skadegörelse i hemmet samt våld mot föräldrarna samt allvarliga hotelser mot andra personer. Vissa incidenter hade även skett under pågående vård. För att begränsa aggressivt agerande och fara för föräldrarna, så beslöts vid familjesamtalet, att permission till hemmet skulle ske med föreskrifter och att permissionen skulle avbrytas om A.L. inte klarade att fungera inom dessa ramar. Då föräldrarna slog larm kontaktades polismyndighet, som inte hade möjlighet till akut transport av A.L. till Lund, utan sådan fick ske till vuxenpsykiatriska kliniken i Kalmar. A.L. samtyckte dock till vård där och fadern åkte in själv med A.L. enligt överenskommelse med mig per telefon. Polisen lovade dock att ordna transport till Lund enligt begäran om handräkning och så skedde nästföljande dag. Jag kan inte påminna mig att vi då diskuterade att fadern var beredd att köra A.L. ner till Lund.

Håkan Jarbin hade i en tidigare skrivelse meddelat JO att den begäran om handräkning gällande A.L. som faxats till polismyndigheten inte hade kunnat återfinnas vid sjukhuset.

L.L. kommenterade remissvaret.

Journalanteckningarna rörande A.L. från barn- och ungdomspsykiatriska kliniken i Lund för tiden den 3 till den 17 september 1997 samt journal- och omvårdnadsanteckningar rörande A.L. från vuxenpsykiatriska kliniken i Kalmar från den 6 september 1997 har funnits tillgängliga på ombudsmannaexpeditionen. Från Polismyndigheten i Kalmar län inhämtades en kopia av den begäran om handräkning avseende A.L. som inkom från Håkan Jarbin den 6 september 1997.

I beslut den 20 september 1999 anförde JO Andre bl.a. följande.

Bedömning

Begäran om polishandräkning

Regler om polismyndighets skyldighet att lämna biträde finns i 47 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT. Polismyndigheten skall enligt bestämmelsen lämna biträde på begäran av chefsöverläkaren för att återföra en patient som har lämnat vårdinrättningen utan tillstånd eller för att återföra en patient till vårdinrättningen om denne inte har återvänt dit sedan tiden för ett tillstånd att vistas utanför vårdinrättningens område har gått ut eller tillståndet har återkallats. I förarbetena har i fråga om tillämpningen av handräkningsinstitutet anförts bl.a. att det är önskvärt att man så långt som möjligt använder sig av personal inom den psykiatriska vården eller socialtjänsten för att övertyga patienten om att han frivilligt skall följa med till vårdinrättningen (prop. 1990/91:58 s. 287).

En åtgärd av ifrågavarande slag utgör ett stort ingrepp i den personliga integriteten. Det är därför av största vikt att gällande handräkningsbestämmelser används på ett korrekt sätt. JO har tidigare behandlat frågan om tillämpningen av bestämmelserna. I ett beslut anförde JO bl.a. att anlitan av polismyndighet för en åtgärds genomförande endast bör komma i fråga då det finns grundad anledning att anta att de

särskilda tvångsbefogenheter som handräckningsinstitutet innefattar är påkallade för åtgärdens genomförande (JO:s ämbetsberättelse 1981/82 s. 172 f., se även 1988/89 s. 194 f.). Det kan således inte komma i fråga att anlita polismyndighet för en transport endast under hänvisning till att det föreligger praktiska svårigheter för en sjukvårdsinrättning att själv svara för transporten. Sjukvårdens företrädare måste också beakta vilka konsekvenser en begäran om handräckning kan få för patienten, nämligen att som i förevarande fall behöva bli intagen i häkte.

Genom utredningen har framkommit att Håkan Jarbin begärde handräckning av polisen för att återföra A.L. till kliniken sedan A.L.'s permissionstillstånd återkallats på grund av att han hade varit aggressiv i hemmet under permissionen. I det akuta läge som då uppstod finns det inte någon anledning att ifrågasätta att det var befogat att använda sig av handräckningsinstitutet för transporten av A.L.

Det är emellertid också utrett att A.L., sedan man konstaterat att polisen inte hade möjlighet att efterkomma begäran om handräckning samma dag, samtyckt till vård vid vuxenpsykiatriska kliniken i Kalmar och också bereddes vård där till nästkommande morgon.

I remissvaret har inte angetts vilka skäl som i detta senare skede av händelseförloppet motiverade användning av handräckningsinstitutet. Vid denna tidpunkt var ju A.L. redan intagen för sjukhusvård, låt vara vid en annan sjukvårdsinrättning, och intagningen där hade skett i samråd med behandlande läkaren Håkan Jarbin, vilken var den läkare som dagen innan hade begärt handräckningen.

Enligt min mening kan det ifrågasättas vilket stöd som bestämmelsen i 47 § LPT ger för att använda sig av handräckningsinstitutet när det, som i förevarande fall, är fråga om transport av en patient från en vårdinrättning till en annan. Vad som talar för att en tillämpning av handräckningsinstitutet inte är utesluten i en situation som den här aktuella är att patienten ännu inte var återförd till den institution där vården avsetts bedrivas, dvs. kliniken i Lund, och att intagningen vid kliniken i Kalmar får ses endast som en temporär åtgärd. Rättsläget i denna fråga synes vara något oklart men det mesta talar ändå för att det i detta fall inte har förelegat några formella hinder mot att låta handräckningsbegäran kvarstå.

Oavsett hur det förhåller sig med de rättsliga förutsättningarna för att i den uppkomna situationen använda sig av handräckningsinstitutet anser jag att Håkan Jarbin borde ha gjort en förnyad prövning av sin begäran om polishandräckning med beaktande av att A.L. frivilligt blivit föremål för vård vid kliniken i Kalmar. Det framgår inte av remissvaret att Håkan Jarbin har gjort några överväganden i denna fråga. Om så ändå har skett borde det enligt min mening ha dokumenterats på något sätt. Det kan ifrågasättas om det i det senare skedet av händelseförloppet fortfarande var sakligt befogat att tillgripa handräckning för transporten av A.L. Jag vill dock inte uttala någon uppfattning i den frågan i och för sig. Mot bakgrund av framför allt de uttalanden som gjorts i förarbetena till bestämmelsen i 47 § LPT om vikten av att man i första hand försöker övertala patienten att frivilligt följa med tillbaka till vårdinrättningen anser jag emellertid att det är anmärkningsvärt att Håkan Jarbin, såvitt kan utläsas av utredningen, har låtit handräckningsbegäran

kvarstå utan att vidta några åtgärder i anledning av den ändrade situation som inträtt genom att A.L. samtyckt till vård på en vårdinrättning även om det gällde en annan inrättning än den som han fått permission från. Jag förutsätter att ledningen ser över sjukhusets riktlinjer i fråga om användningen av handräkningsinstitutet och därvid beaktar de uttalanden som redogjorts för ovan.

Det kan i sammanhanget anmärkas att av 6 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) följer att respektive landsting ansvarar för att det finns en fungerande organisation för transporter av patienter mellan vårdenheter och att hälso- och sjukvården alltså normalt själv skall ordna med sådana. Detta gäller även vid transporter av patienter som är intagna enligt LPT. I vissa fall kan det dock av säkerhetsskäl finnas anledning att kontakta polisen i frågan om polismedverkan, vilket dock är något annat än att begära polishandräckning.

Med hänsyn till vad som ovan anförts i fråga om tolkningen av bestämmelsen i 47 § LPT i situationer som den förevarande finner jag det befogat att översända en kopia av beslutet till Regeringskansliet för kännedom.

Dokumentation av begäran om handräckning

En begäran om polishandräckning är en uppgift om vårdåtgärd och skall följaktligen bevaras som en journalhandling i enlighet med 3 § patientjournallagen (1985:562). Såvitt har framkommit i utredningen finns denna handling inte i behåll hos kliniken. Detta är inte godtagbart.

JO har i tidigare beslut uttalat att det är av största vikt att fattade beslut om handräckning dokumenteras på ett sätt som gör att risken för misstag minimeras (JO:s ämbetsberättelse 1998/99 s. 319). Ett minimikrav måste härvidlag vara att det klart framgår vem som har fattat beslutet i fråga, när så skedde samt till vilken polismyndighet som begäran har ställts.

Håkan Jarbin har i sitt yttrande angett att begäran om polishandräckning dokumenterats genom en anteckning i A.L:s journal den 5 september 1997, alltså dagen innan den incident inträffade som medförde att begäran i fråga kom att inges till polismyndigheten. Vid granskning av den aktuella journalanteckningen kan konstateras att denna inte innehåller annat än att A.L. och hans föräldrar upplystes om vilka förutsättningar som gällde för A.L. under permissionen samt att permissionen omedelbart skulle avbrytas om A.L. på något sätt bröt mot dessa förutsättningar och att polistransport då skulle ske tillbaka till kliniken. Någon annan dokumentation om handräkningsåtgärden finns inte. Själva handräkningsbegäran har, som framgått ovan, inte återfunnits på kliniken och det går inte att utläsa av journalen vem som den 6 september 1997 kom att fatta beslutet om att begära handräckning. Det framgår inte heller vilken polismyndighet som tillställts begäran.

Den dokumentation som skett i förevarande fall är självfallet inte tillräcklig. Jag vill i sammanhanget påtala vikten av att det finns klara och dokumenterade riktlinjer för handläggningen av dessa frågor och jag förutsätter att sjukhusledningen omgående ser över rutinerna i detta avseende.

Vad L.L. anført i övrigt föranleder inte någon åtgärd eller något ytterligare uttalande från min sida.

Med den kritik som ligger i det anförda avslutas ärendet.